

Практичні аспекти економічної безпеки держави
УДК 351.72:330.341

Боришкевич Ірина Ігорівна

кандидат економічних наук,

викладач кафедри управління та бізнес-адміністрування,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Boryshkevych Iryna

PhD in Economics,

Teacher of the Department of Management and Business Administration

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID: 0000-0001-7508-6556

Томашевська Антоніна Василівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри управління та бізнес-адміністрування

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Tomashevska Antonina

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Management and Business Administration

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID: 0000-0002-8182-5906

**ОСНОВНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ
BASIC PRINCIPLES OF STRATEGIC PUBLIC MANAGEMENT OF
ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE**

Анотація. Система економічної безпеки держави є головним аспектом гарантування суспільного та державного добробуту. Оскільки зовнішнє та внутрішнє середовище держави постійно змінюється, то це створює передумови для пошуку нових шляхів адаптації суспільства до

таких умов та досягнення максимальної безпеки держави. Економічна безпека держави є не тільки однією з найважливіших складових цілісної системи національної безпеки, але й базовою, вирішальною умовою дотримання і реалізації національних інтересів. Тому, наукові дослідження у цій галузі є актуальними та своєчасними у час пошуку пріоритетів стратегічного публічного управління. У статті розглянуто трактування поняття «економічна безпека» різними науковцями та запропоновано власне його визначення. Окреслено основну мету та завдання стратегічного публічного управління економічною безпекою України. Встановлено, що значну загрозу економічній безпеці України протягом останніх 10 років становив високий рівень інфляції. З цією метою проілюстровано динаміку індексів інфляції в Україні протягом 2013-2022 рр. у вигляді діаграми. Загальний індекс інфляції в Україні протягом останніх 10 років 5 разів перевищував критичну межу (12), зокрема найбільше у 2015 р. – у 3,6 рази, у 2014 р. – у 2,1 рази та у 2022 р. – у 2,2 рази, значно менше у 2017 р. – у 1,1 рази та у 2016 р. – у 1 раз. Досліджено, що на підвищення рівня інфляції значно впливають немонетарні структурні чинники, вплив яких суттєво зріз із початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Серед таких немонетарних чинників виокремлено: значне зростання світових цін на сировинні товари, витрати на підтримку системи охорони здоров'я, енергетична криза в Європейському Союзі, збільшення воєнних загроз тощо. В результаті було запропоновано основні напрямки ефективного стратегічного публічного управління економічною безпекою України, що мають зміцнити рівень економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, національна безпека, стратегічне публічне управління, індекс інфляції, публічний сектор.

Summary. The system of economic security of the state is the main aspect

of guaranteeing public and state welfare. Since the external and internal environment of the state is constantly changing, this creates prerequisites for finding new ways of adapting society to such conditions and achieving maximum security of the state. The economic security of the state is not only one of the most important components of the integral system of national security, but also a basic, decisive condition for the observance and realization of national interests. Therefore, scientific research in this field is relevant and timely when searching for strategic public management priorities. The article examines the interpretation of the concept of «economic security» by various scientists and offers its own definition. The main goal and task of strategic public management of the economic security of Ukraine is outlined. It was established that a significant threat to the economic security of Ukraine during the last 10 years was the high level of inflation. For this purpose, the dynamics of inflation indices in Ukraine during 2013-2022 are illustrated in the form of a diagram. The general inflation index in Ukraine over the past 10 years exceeded the critical limit (12) 5 times, in particular, the highest in 2015 – 3.6 times, in 2014 – 2.1 times, and in 2022 – by 2, 2 times, significantly less in 2017 – 1.1 times and in 2016 – 1 time. It has been investigated that the increase in the inflation rate is significantly influenced by non-monetary structural factors, the impact of which significantly coincides with the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine. Among such non-monetary factors, the following are highlighted: a significant increase in world prices for raw materials, costs to support the health care system, the energy crisis in the European Union, an increase in military threats, etc. As a result, the main directions of effective strategic public management of the economic security of Ukraine, which should strengthen the level of economic security, were proposed.

Key words: *economic security, national security, strategic public administration, inflation index, public sector.*

Постановка проблеми. Національна безпека має на меті захистити найбільш важливі інтереси громадян, суспільства і держави, а також національних цінностей та стилю життя від широкого спектру різноманітних зовнішніх і внутрішніх загроз. У свою чергу, національні інтереси країни виступають як об'єктивний фактор, що залежить від всієї сукупності її життєвих потреб. Ключовим елементом національної безпеки є економічна безпека, оскільки вона забезпечує правильне функціонування усіх інших елементів системи національної безпеки, таких як: політична, військова, соціальна, екологічна, технологічна й інформаційна безпека. Забезпечення належного рівня економічної безпеки є невід'ємною передумовою стійкого розвитку держави. Зважаючи на постійну зміну факторів, що впливають на економічний розвиток країни, важливим стає дослідження забезпечення економічної безпеки України. Одним із пріоритетів політики забезпечення економічної безпеки є подолання економічної кризи в країні. Однак, зовнішня військова агресія проти України спричинила критичне погіршення соціально-економічної динаміки, що призвело до збільшення макроекономічних дисбалансів та погіршення перспектив подальшого розвитку. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити теоретичну основу, проаналізувавши поняття «економічна безпека», дослідивши її розвиток та місце в системі національної безпеки. Проблема забезпечення економічної безпеки країни завжди залишається актуальною і потребує уваги від представників різних наукових галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичним засадам вивченню економічної безпеки України та вирішенню проблем, що пов'язані з економічною безпекою присвятили свої праці такі вчені, як: Л. Акімова, З. Гбур, Д. Данилишин, І. Лазебна, О. Правдивець, О. Скорук, С. Стеценко та інші, проте окремі питання стратегічного публічного управління економічною безпекою України залишаються невирішеними.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Втілення державної політики в напрямку економічної безпеки полягає не лише у захисті національних інтересів, але й у готовності держави здійснювати ефективне стратегічне управління, нівелюючи існуючі загрози економічній безпеці. Метою даного дослідження є уточнення поняття «економічна безпека держави», визначення основних факторів впливу на економічну безпеку та окреслення мети й завдань стратегічного публічного управління економічною безпекою України. Задля реалізації поставлених завдань використовувались такі методи: аналіз, порівняння, узагальнення, пояснення та графічний метод.

Виклад основного матеріалу. Стійкий розвиток економіки є ключовим фактором для реалізації національних інтересів України. Залежно від обставин, які складаються всередині та зовні країни на певний період часу, місце, роль та пріоритет кожного з елементів безпеки можуть відрізнятися. Сьогодні в умовах воєнного стану, проблема економічної безпеки України набуває особливої ваги і є визначальною для існування та розвитку України як суверенної держави. Військова агресія російської федерації проти України спричинила також комплекс проблем в економіці, серед яких варто виділити інфляцію, дефіцит державного бюджету, зниження обсягів виробництва, підвищення рівня міграції та безробіття, а також істотне погіршення якості життя населення загалом.

Відповідно до статті 17 Конституції України від 28.06.1996 року (зі змінами та доповненнями) № 254к/96-ВР забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави та справою всього Українського народу [1]. У п. 4, статті 3 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року (зі змінами та доповненнями) № 2469-VIII зазначено, що «державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки

критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями» [2]. Система економічної безпеки держави є ключовим фактором забезпечення благополуччя суспільства та держави. Стратегічний курс забезпечення економічної безпеки в Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року від 11.08.2021 року № 347/2021 визначений у двох напрямках: напрям розвитку та безпековий напрям [3]. Згідно зазначеного документу економічна безпека включає такі різновиди безпеки: фінансову, виробничу, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну та макроекономічну безпеку. У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України зазначено, що складовими економічної безпеки є: виробнича, енергетична, фінансова, зовнішньоекономічна, демографічна, макроекономічна, інвестиційно-інноваційна, соціальна та продовольча безпеки [4].

Хоча визначення поняття «економічна безпека» є важливим для правильного формування державної політики, в економічній науці загалом немає єдиного розуміння цієї категорії. Фактично, даний термін є одним з тих, які з одного боку є інтуїтивно зрозумілими, а з іншого боку складними для точного і вичерпного визначення. З цією метою для кращого розуміння поняття «економічна безпека», розглянемо його трактування різними вченими (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування поняття «економічна безпека» різними вченими

Вчений	Трактування	Джерело
Л. М. Акімова	Економічна безпека складає таку сукупність умов, що забезпечують незалежність національної економіки, її стійкість та стабільність, спроможність до постійного відновлення та самовдосконалення, здатність економіки ефективно задовільняти ендогенних та екзогенних суспільних потреб.	[5, с. 8]
З. В. Гбур	Економічна безпека є особливим станом економіки, що забезпечується стійкими й обґрунтованими методами нівелювання впливу загроз внутрішнього та зовнішнього середовища, при якому формуються необхідні умови задля розвитку стабільної соціально-	[6, с. 99]

	економічної системи.	
О. М. Правдивець	Економічна безпека являє собою цілеспрямовану діяльність центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, що направлена на забезпечення сталого функціонування національної економіки держави, її соціально-економічного розвитку й економічного добробуту громадян.	[7, с. 42]
О. В. Скорук	Економічна безпека є таким станом національної економіки, що дає можливість зберігати стійкість до внутрішніх й зовнішніх загроз, а також спроможний задовольнити потреби особистості, сім'ї, суспільства та держави у цілому.	[8, с. 40]
С. П. Стеценко	Економічна безпека являє собою такий стан економіки, що забезпечує достатній рівень політичного, соціального, оборонного існування та прогресивного розвитку суб'єкта безпеки, незалежність та невразливість його економічних інтересів щодо можливих загроз і впливів зовнішнього та внутрішнього середовища.	[9, с. 105]

Джерело: сформовано авторами на основі [5-9]

В Енциклопедії сучасної України зазначено наступне трактування терміну «економічна безпека», що є «складною багатофакторною категорією, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб населення і держави; протистояння дестабілізаційній дії чинників, які створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [10].

Розглянувши трактування поняття «економічна безпека», можемо запропонувати власне його визначення. На нашу думку, економічна безпека держави – це такий стан економіки, що забезпечує стійкість фінансової, виробничої, зовнішньоекономічної, інвестиційно-інноваційної та макроекономічної безпеки, є невразливим до загроз внутрішнього та зовнішнього середовища та сприяє задоволенню соціально-економічного добробуту громадян.

Стратегічне управління у публічному секторі не є новим явищем.

Воно лежить в основі усіх процесів розвитку життєдіяльності держави та забезпечує її процвітання. Воно включає цілі, засоби, методи й інструменти, що необхідні задля досягнення цілей, а також визначені індикатори досягнення зазначених цілей [11-12].

Основною метою стратегічного публічного управління економічною безпекою України є нівелювання економічних загроз задля недопущення їх настання та здійснення негативного впливу на соціально-економічну систему держави.

I. Лазебна виокремлює такі завдання стратегічного публічного управління економічною безпекою:

1. Генерування повної та правдивої інформації про негативні наслідки та рівні економічної стійкості.

2. Надання інформації усім суб'єктам управління соціально-економічної системи держави щодо існуючих джерел появи негативних впливів, їх можливий розвиток й прогностні величини зміни індикаторів оцінки економічної безпеки.

3. Захист соціально-економічної системи від шкідливих наслідків шляхом прийняття ефективних управлінських рішень та здійснення контролю за їх виконанням [13, с. 50].

Розглядаючи окремі показники оцінки рівня економічної безпеки, що розраховані Міністерством економіки України на основі Методичних рекомендацій [4], можемо простежити, що значну загрозу економічній безпеці України протягом останніх 10 років становив високий рівень інфляції (рис. 1).

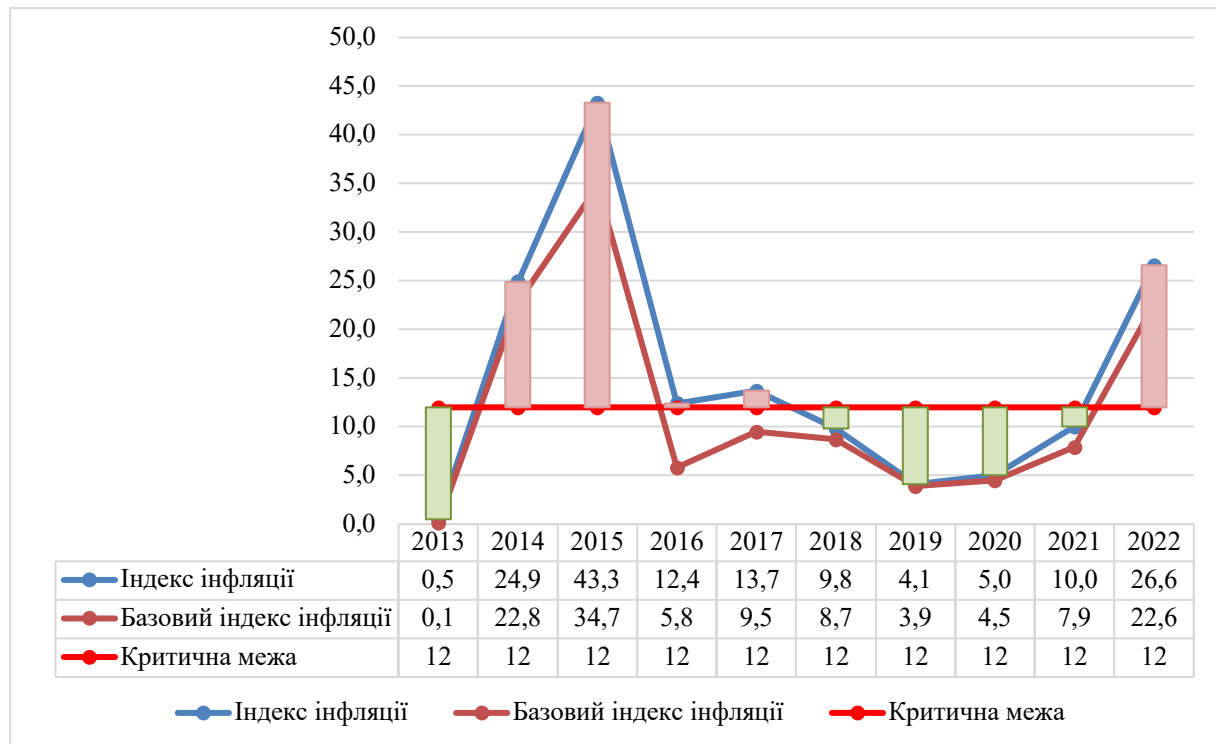

Рис. 1. Динаміка індексів інфляції в Україні протягом 2013-2022 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [14-15]

В цілому індекс інфляції відображає економічну ситуацію в країні. Як бачимо з рис. 1, загальний індекс інфляції в Україні протягом останніх 10 років 5 разів перевищував критичну межу – 12, зокрема найбільше у 2015 р. – у 3,6 рази, у 2014 р. – у 2,1 рази та у 2022 р. – у 2,2 рази, значно менше у 2017 р. – у 1,1 рази та у 2016 р. – у 1 раз. Критичне значення індексу інфляції визначено у додатку до Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [3]. Слід зазначити, що значно сприяють прискоренню інфляції немонетарні структурні чинники, а саме: значне зростання світових цін на сировинні товари, витрати на підтримку системи охорони здоров'я, енергетична криза в Європейському Союзі, збільшення воєнних загроз тощо.

Ще до початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну на економіку держави впливали різні немонетарні фактори інфляції, такі як епідеміологічні втрати, підвищення світових цін на енергоносії й інші сировинні товари, введення механізму формування цін

на ринку в енергетичній галузі. Натомість із початком війни вплив немонетарних факторів на інфляційну динаміку в Україні значно виріс. Так, тільки у березні автомобільне паливо та фармацевтична продукція подорожчали на 7,7 %, продукти харчування – на 6,4 %, а транспортні витрати – на 2,6 % [16].

З метою ефективного стратегічного публічного управління економічною безпекою України необхідно:

1. Визначати основні напрямки забезпечення економічної безпеки для її суб'єктів та об'єктів на основі поставлених цілей та завдань, а також розробляти конкретні дії задля досягнення поставлених цілей, включаючи комплекс стратегічних й тактичних заходів.

2. Відстежувати фактичні результати у порівнянні із запланованими прогностичними показниками розвитку економіки держави.

3. Здійснювати постійний моніторинг детермінант процесу управління економічною безпекою та можливих змін, що можуть вплинути на даний процес, з метою забезпечення своєчасного коригування відповідних заходів.

4. Оцінювати наявні ресурси та можливості задля забезпечення економічної безпеки та визначати можливі шляхи їх оптимізації.

Воєнні дії в Україні, корупційні ризики та адміністративні перешкоди, а також недовіра суб'єктів господарювання до методів державного управління, перешкоджають ефективному стратегічному публічному управлінню економічною безпекою держави. Водночас, успішне стратегічне управління може допомогти створити конкурентне підприємницьке середовище та знизити ризики прояву масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки у довгостроковій перспективі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами проведеного дослідження

можна зробити висновок, що воєнні дії в Україні значно посилили загрози для економічної безпеки держави. Україні поки не вдалося створити таку національну економічну систему, яка б забезпечувала динамічний розвиток держави та відповідала високим світовим стандартам. Тому, надзвичайно важливо забезпечити належний рівень економічної безпеки в Україні, враховуючи усі можливі загрози та проблеми задля запобігання негативним наслідкам. З цією метою слід розробити ефективний механізм стратегічного публічного управління економічною безпекою України, що і є перспективою подальших досліджень.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр80#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. Дата оновлення: 23.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 року № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 23.03.2023).

5. Акімова Л. М. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу, систематизованих за окремими сферами її розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6 № 6-7. С. 5-13. doi: 10.15421/151833
6. Гбур З. В. Економічна безпека України в сучасних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 97-101.
7. Правдивець О. М. Економічна безпека, як найвища функція держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2 (66). С. 40-43. doi: 10.31732/2663-2209-2022-66-40-43
8. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6 (3). С. 39-42.
9. Стеценко С. П. Економічна безпека: сутність і структура. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 24. С. 104-106.
10. Енциклопедія сучасної України. Т. 9. URL: <https://esu.com.ua/article-18765> (дата звернення: 24.03.2023).
11. Боришкевич І. І., Якубів В. М. Особливості та важливість формування стратегії розвитку для територіальної громади. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2022. Т. 33 (72). № 2. doi: 10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/21
12. Boryshkevych I., Yakubiv V., Zawicki M. Methods for Evaluation of the Effectiveness Level of the Territorial Community's Development Strategy. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2022. Vol. 9. № 3. P. 28-35. doi: 10.15330/jpnu.9.3.28-35
13. Лазебна І. Національна економічна безпека: модель стратегічного управління. *Вісник КНТЕУ*. 2022. № 1. С. 45-57. doi: 10.31617/1.2022(141)03
14. Індекс інфляції в Україні 2023. Міністерство фінансів України. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата

звернення: 26.03.2023).

15. Базовий індекс інфляції в Україні 2023. Міністерство фінансів України. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/basic/> (дата звернення: 26.03.2023).
16. Данилишин Б. Інфляційні процеси в Україні і світі та їх перспективи. Блог Богдана Данилишина. 2022. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/513069_inflyatsiyni_protseyi_ukraini_i_sviti.html (дата звернення: 26.03.2023).

References

1. Law of Ukraine Constitution of Ukraine, 1996. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр80#Text> [Accessed on March 23, 2023].
2. Law of Ukraine On the national security of Ukraine, 2018. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [Accessed on March 23, 2023].
3. Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated August 11, 2021 «On the Economic Security Strategy of Ukraine for the period until 2025», 2021. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> [Accessed on March 23, 2023].
4. Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine On the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine, 2013. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> [Accessed on March 23, 2023].
5. Akimova L. M. (2018) Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu Ukrainy: analiz chynnykiv vplyvu,

- systematyzovanykh za okremymy sferamy yii rozvytku [Mechanisms of state management of economic security of Ukraine: analysis of influencing factors, systematized by separate spheres of its development]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*. Vol. 6-7. pp. 5-13. doi: 10.15421/151833
6. Hbur Z. V. (2018) Ekonomichna bezpeka Ukrainy v suchasnykh umovakh [Economic security of Ukraine in modern conditions]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 2. pp. 97-101.
 7. Pravdyvets O. M. (2022) Ekonomichna bezpeka, yak naivysshcha funktsiia derzhavy [Economic security as the highest function of the state]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*. Vol. 2 (66). pp. 40-43. doi: 10.31732/2663-2209-2022-66-40-43
 8. Skoruk O. V. (2016) Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist, skladovi elementy ta problemy zabezpechennia [Economic security of the state: essence, constituent elements and problems of provision]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vol. 6 (3). pp. 39-42.
 9. Stetsenko S. P. (2013) Ekonomichna bezpeka: sutnist i struktura [Economic security: essence and structure]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 24. pp. 104-106.
 10. Encyclopedia of modern Ukraine. Available at <https://esu.com.ua/article-18765> [Accessed on March 24, 2023].
 11. Boryshkevych I. I., Yakubiv V. M. (2022) Osoblyvosti ta vazhlyvist formuvannia stratehii rozvytku dlia terytorialnoi hromady [Peculiarities and importance of forming a development strategy for the territorial community]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho*. Vol. 2. doi: 10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/21
 12. Boryshkevych I., Yakubiv V., Zawicki M. (2022) Methods for Evaluation of the Effectiveness Level of the Territorial Community's Development Strategy. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*.

Vol. 9. pp. 28-35. doi: 10.15330/jpnu.9.3.28-35

13. Lazebna I. (2022) Natsionalna ekonomichna bezpeka: model stratehichnoho upravlinnia [National economic security: a model of strategic management]. *Visnyk KNTEU*. Vol. 1. pp. 45-57. doi: 10.31617/1.2022(141)03
14. Inflation index in Ukraine 2023. Ministry of Finance of Ukraine, 2023. Available at <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> [Accessed on March 26, 2023].
15. Basic inflation index in Ukraine 2023. Ministry of Finance of Ukraine, 2023. Available at : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/basic/> [Accessed on March 26, 2023].
16. Danylyshyn B. (2022) Inflatsiini protsesy v Ukraini i sviti ta yikh perspektyvy [Inflationary processes in Ukraine and the world and their prospects]. *Bloh Bohdana Danylyshyna*. Available at : https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/513069_inflyatsiyni_protsesi_ukrain_i_i_sviti.html [Accessed on March 26, 2023].